



## GMW-2024 «Акча тапсаң – сакта, келечекке пайда» темасына байланыштуу финансылык компетенциялар

2024-жылы GMW «Акча тапсаң – сакта, келечекке пайда» темасы акчаны коопсуз башкарууга басым жасап, жеке каржыга жоопкерчиликтүү жана аң-сезимдүү мамиле жасоонун, финансылык секторундагы мүмкүн болуучу тобокелдиктерди билүүнүн жана тапкан акчаңызды коргоонун маанилүүлүгүн баса белгилейт. Финансы секторундагы тобокелдиктерге фишинг, акча алдамчылыгы же онлайн соода алдамчылыгы сыяктуу финансылык алдамчылык жана шылундук, ошондой эле инсандыкты уурдоо сыяктуу маалыматтардын купуялуулугуна байланыштуу тобокелдиктер кириши мүмкүн. Жаштар, айрыкча, финансылык сабаттуулугу жана тажрыйбасы чектелүү болгондуктан, финансылык шылундардын жана алдамчылыктын курмандыгы болушат.

GMW-2024 учурунда катышуучу өлкөлөр жана уюмдар акчаны коопсуз башкаруунун маанилүүлүгүн баса белгилеген балдар жана жаштар үчүн иш-чараларды, семинарларды жана сабактарды иштеп чыгууга чакырылат. GMW-2024 жаштар үчүн ушул маселелерге байланыштуу бир катар финансылык компетенттүүлүккө ээ болуу мүмкүнчүлүк катары болушу мүмкүн.

Жаш курагына жараша, катышуучу уюмдар GMW-2024 темасына байланыштуу төмөнкү финансылык компетенттүүлүккө ээ болууну салым кошо алат.

### 6-10 жаштагы жана андан улуу балдар

- Акча ар кандай формада, анын ичинде банкноттордо, монеталарда жана электрондук түрдө болушу мүмкүн экендигин билүү
- Керектөөчүлөрдүн мыйзам тарабынан корголгон укуктары бар экенин түшүнүү
- Керектөөчүлөрдүн укуктары жана милдеттери бар экендигин түшүнүү
- Инсандыкты уурдоо түшүнүгүн жана жеке маалыматтарды, анын ичинде каржылык кесепеттерин коргоо жана этияттык менен бөлүшүү керектигин түшүнүү
- Акча маселелери боюнча маалыматтын бардык булактары ишенимдүү эмес экенин түшүнүү

### 11-15 жаштагы жана андан улуу балдар

- Акчанын ар кандай формаларынын мүнөздөмөлөрүн жана тобокелдиктерин баалоого жөндөмдүү (анын ичинде мыйзамдуу төлөм каражаты бар болгон же жок болгон акча, накталай же электрондук түрдө болгон ж. б.)
- Товарга/кызматка төлөө же акчаны коопсуз которуу үчүн санариптик ыкмаларды колдоно алат (мисалы, телефон аркылуу) жана мүмкүн болуучу тобокелдиктерди жана чыгымдарды талдай алат
- Айрым финансылык өнүмдөр өз өзгөчөлүктөрүнө байланыштуу кооптуу экендигин жана мындай өнүмдөргө инвестиция салуу акчаны жоготууга алып келиши мүмкүн (же ал түргай алдамчылык мүмкүн) болушу түшүнөт
- Жогорку кирешени убада кылган инвестициялык мүмкүнчүлүктөр сөзсүз түрдө кооптуу экенин түшүнөт
- Керектөөчүлөр каржылык кызматтарды же өнүмдөрдү, анын ичинде санарип каналдары аркылуу сатып алууда керектөөчүлөрдүн укугун коргоо эрежелери менен корголгонун түшүнөт
- Финансылык кызматтарды керектөөчүлөр өздөрүнүн жеке маалыматтарына карата укуктардан пайдаланышарын жана ага карата дискрециялык көзөмөлгө ээ экенин түшүнөт
- Санариптик же башка каналдар аркылуу эсеп маалыматы сыяктуу жеке финансылык маалыматтарды ачыкка чыгаруунун финансылык кесепеттерин жана тобокелдиктерин түшүнөт
- Жеке маалыматын каржылык контекстте, анын ичинде Интернетте колдонууда, коргой алышат
- Финансылык алдамчылыктын кеңири таралган түрлөрүн (мисалы, "серфинг", шпиондук программа, фишинг, фарминг ж. б.) жана алардан коргоо каражаттарын аныктай алат

- Алдамчылыктын эскертүү белгилерин ("кызыл желектер") аныктай алат (мисалы, "чындык үчүн өтө жакшы", "тобокелсиз" инвестициялык мүмкүнчүлүктөр, азыр сатып алуу зарылчылыгы ж. б.)
- Интернет коопсуздук жол-жоболорун так колдонот (мисалы, жеке маалыматтарды жана сырсөздөрдү коопсуздугун камсыз кылуу, күчтүү жана ар кандай сырсөздөрдү пайдалануу, дайыма сырсөздөрүн тактоо жана аларды көрсөтүүдөн алыс болот, ж. б.)
- Финансылык маселелер боюнча калыс маалымат булактарын (мисалы, мамлекеттик органдардан же башка көзкарандысыз булактан) аныктап, аларды маркетинг жана жарнамалык билдирүүлөрдөн айырмалай алышат
- Жарнамаларды ал көрсөтүлбөсө дагы аныктай алат (мисалы, кинолордо, социалдык тармактарда, таасир этүүчүлөрдө ж. б.)
- Жарнама жана социалдык медиа белгилүү бир эмоцияларды колдонуп, жүрүм-турумдун бир жактуулугун күчөтүшү мүмкүн экенин түшүнөт
- Жүрүм-турумдук бир жактуулук акылга сыйбаган же оптималдуу эмес чечимдерге алып келиши мүмкүн экендигин түшүнөт
- Жалган таасир этүүчүлөрдүн кесиби жана алар кантип акча жасаары жөнүндө билишет

## 16-18 жаштагы жана андан улуу жаштар

- Алып салууга же которууга боло турган акчанын суммасына эмне үчүн чектөөлөр бар экенин түшүндүрө алат (мисалы, коопсуздук максатында, акчаны адалдоого каршы күрөшүү)
- Кripto активдери өтө кооптуу болушу мүмкүн экендигин, кооптуу жолдор менен сатылышы мүмкүн экендигин жана айрым крипто активдери жөнгө салынбай калышы мүмкүн экендигин түшүнөт
- Жөнгө салынбай турган тобокелдүү финансылык өнүмдөргө жана кызматтарга инвестиция салууда этият болот (мисалы, айрым крипто активдер)
- Финансылык продуктуларды жана кызматтарды керектөөчүнүн негизги укуктарын ишке ашыра алат
- Финансылык шылундар жана алдамчылыктар жөнүндө маалымат алууга түрткү алышат.
- Пирамидалар/Понци схемалары кандай иштээрин жана аларга инвестициялоонун кесепеттерин түшүнөт
- Эгерде алар финансылык алдамчылыктын, анын ичинде шектүү маалымат суроо-талаптарынын же аракеттердин максаты деп шектенишсе, зарыл чараларды көрүп жатканына (банк картасын кулпулап, финансылык Кызмат көрсөтүүчүгө жана/же тиешелүү органдарга ж. б.) ишенишет
- Ишенимдүү инструменттерди колдонуу менен калыс маалыматтын негизинде финансылык чечимдерди кабыл алат
- Финансылык кызмат көрсөтүүчүлөрдөн же ортомчулардан финансылык операциялар аяктаганга чейин ачыкка чыгышы керек болгон маалыматты сурай алат жана мындай маалыматты туура түшүнгөндүгүн текшерет
- Финансы өнүмүн сунуштоо ыкмасы (анын ичинде онлайн режиминде) жүрүм-турум калыс мамилесин күчөтүп, жеке чечимге таасир этиши мүмкүн деп эсине алат
- Жеке санариптик изин компаниялар тарабынан (анын ичинде жасалма интеллектке негизделген куралдар аркылуу) жекелештирилген онлайн жарнамаларды түзүү үчүн колдонуларын билет
- Тышкы кысымдарга, анын ичинде маркетинг, достор, социалдык медиа (социалдык соода, мем акциялары, жалган инфлюенсер ж. б.) алдында сынчыл жана көз карандысыз ой жүгүртө алат

Бул компетенциялар Европа комиссиясы жана финансылык билим берүү боюнча эл аралык ОЭСР тармагы (OECD/INFE) тарабынан иштелип чыккан жана 2023-жылдын октябрында жарыяланган "[Балдар жана жаштар үчүн ЕБ/ОЭСР финансылык компетенттүүлүк Фреймворкунан](#)" негизделген. Бул компетенциялар Европа Биримдиги үчүн иштелип чыкканы менен, алар башка контексттерге жана аймактарга да колдонулушу мүмкүн.

GMW -2024 менен иштеген уюмдар бул компетенцияларды өз ишмердүүлүгүн өнүктүрүүдө колдоно алышат жана зарыл болсо, аларды өз өлкөлөрүнүн улуттук контекстине ылайыкташтыра алышат. Толук компетенттүүлүк системасы GMW учурунда жана кийин балдар жана жаштар үчүн финансылык билим берүүнү өнүктүрүү үчүн кызыкдар болгон бардык уюмдар үчүн жеткиликтүү.